

УДК 327(73)

Гвоздков С. Ю.,
аспірант кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
gvozdkov89@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ПОЛІТИКИ АДМІНІСТРАЦІЙ ДЖ. У. БУША ЩОДО ДЕРЖАВ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

Розглянуто історію формування зовнішньополітичної стратегії Сполучених Штатів Америки за часів президентства Джорджа Уокера Буша (2001–2009 рр.). Особлива увага приділена американській зовнішньополітичній стратегії щодо пострадянських держав. Використано наукові методи періодизації, проблемно-хронологічний, критичного аналізу джерел. Результати дослідження свідчать про зародження основних ідей «доктрини Буша» в неоконсервативному середовищі в 90-ті роки ХХ ст. В роки президентства Дж. Буша в його стратегії щодо пострадянського простору акцент зміщувався від антитерористичної співпраці з Росією та державами Центральної Азії в роки першої адміністрації до підтримки нових демократій та їх євроатлантичних устремлень – у роки другої.

Ключові слова: зовнішня політика США, адміністрація Джорджа Буша, пострадянський простір, «доктрина Буша».

У постбіполярний період зовнішньополітична стратегія США знаходиться в постійній трансформації через потребу реагувати на виклики сучасного нестабільного світу. Дослідження її еволюції залишається однією з найбільш актуальних тем сучасності з огляду на визначальний вплив США на основні світові процеси.

У США зовнішньополітична концепція Дж. Буша-молодшого, що була оприлюднена після терактів 11 вересня, на довгі роки викликала дискусії в експертному середовищі. Особливістю американських праць з досліджуваної теми є те, що багато аналітиків-неоконсерваторів брали участь у теоретичному обґрунтуванні і просуванні ідей, які лягли в основу стратегії США за президентства Джорджа Уокера Буша (Р. Кейган, В. Крістол, Ф. Фукуяма), а також впроваджували їх у життя, працюючи в адміністрації президента (Д. Чейні, П. Вулфовіц та ін.). У Росії проблеми доктринального забезпечення зовнішньополітичної стратегії Дж. У. Буша та її реалізації досліджувалися Т. Шаكلةю, В. Кременюком, О. Уткіним, С. М. Роговим.

В Україні концептуальним засадам зовнішньої політики США за часів президентства Дж. Буша присвячено праці М. Рижкова, В. Шведа, О. Шевчука, І. Дудко, Н. Городньої. Більшість з них написана політологами з акцентом на глобальному, близькосхідному, українському або російському вимірах американської зовнішньополітичної стратегії. Метою статті є аналіз історичних витоків концептуальних засад зовнішньої політики США за часів президентства Джорджа Уокера Буша та дослідження основних засад його стратегії щодо пострадянських держав.

Витоки ідейних засад зовнішньополітичного курсу адміністрацій Джорджа Буша-молодшого слід шукати в розробках неоконсерваторів 1990-х років. Вони були презентовані в другій половині 1990-х років у рамках діяльності організації «Проект для нового американського століття». Основні ідеї учасників цього мозкового центру були викладені у «Заяві про принципи» 1997 р. та доповіді «Перебудова оборони Америки: стратегії, сили і ресурси для нового століття» 2000 р.

У «Заяві про принципи» містилося чотири пропозиції: збільшити витрати на оборону; зміцнити зв'язки з демократичними союзниками і кинути виклик режимам,

ворожим американським інтересам і цінностям; просувати теми політичної та економічної свободи за кордоном; прийняти на себе відповідальність за унікальну роль США у збереженні і зміцненні міжнародного порядку дружнього американській безпеці, процвітання і принципам [12]. Такі заходи, на думку авторів, були необхідні для підтримки американського глобального лідерства [12]. Під заявою, зокрема, стояли підписи Діка Чейні, Рональда Рамсфелда, Пола Вулфовіца, Льюїса Ліббі, Еліота Абрамса – неоконсерваторів, які потім займали керівні пости в адміністрації президента Дж. Буша-молодшого і реалізовували зовнішню та оборонну політику Вашингтона.

У доповіді «Перебудова оборони...» зазначалося: «В даний час США не мають глобального конкурента. Американська велика стратегія повинна бути спрямована на збереження і розширення цієї вигідної позиції якомога довше. Є, однак, потенційно потужні держави, які незадоволені поточною ситуацією і хочуть її змінити... Дотепер вони утримувалися від цього завдяки можливостям і глобальній присутності американської військової сили» [8, с. 8].

Тези про недопущення появи суперника США на глобальному рівні і збереження ними позиції глобального лідера не були новими. 8 березня 1992 року газета «Нью-Йорк Таймс» опублікувала витяги з секретного документа – «Інструкції з оборонного планування», який містив стратегічні рекомендації щодо зовнішньої політики і оборони Сполучених Штатів на період 1994–1999 рр. Документ розроблявся тодішнім заступником міністра оборони США з військово-політичних питань Полом Вулфовіцем і його помічником Льюїсом Ліббі на запит міністра оборони Річарда Чейні [7]. Положення «Інструкції» отримали назву «доктрина Вулфовіца».

Серед основних положень «доктрини Вулфовіца»:

1. Недопущення появи нового глобального суперника США, яким раніше був СРСР. «Наша основна мета – запобігти появі нового суперника як на пострадянському просторі, так і в будь-якому іншому місці земної кулі, який представлятиме загрозу, схожу з тією, що представляв для нашої країни СРСР... Ми повинні намагатися запобігти появі ворожих регіональних держав, які за допомогою своїх ресурсів можуть бути здатні отримати глобальний контроль у міжнародних відносинах», – зазначалося у «Інструкції» [3, с. 3].

Схожі ідеї в 90-х роках висував і Збігнев Бжезінський. Згадаємо концепцію «геополітичного плюралізму», яка простежується в багатьох роботах політолога. «У короткостроковій перспективі Сполучені Штати повинні закріпити й увічнити геополітичний плюралізм, що склався на карті Євразії. Ця стратегія заохотить політичні маневри і дипломатичні дії, запобігаючи появі ворожої коаліції, яка може оспорити пріоритет Америки, не кажучи вже про віддалену можливість для будь-якої однієї держави спробувати зробити це», – йдеться в статті Бжезінського «Геостратегія для Євразії» 1997 р. [1].

2. Сполучені Штати повинні ставитися до джерел регіональних конфліктів та нестабільності таким чином, щоб сприяти розвитку поваги до міжнародного права і обмеження насильства, а також заохочувати розповсюдження демократичних форм правління і відкритих економічних систем.

3. Сполучені Штати повинні забезпечити собі умови для незалежних дій, коли колективні дії не можуть бути організовані.

Якщо перейти від глобального рівня безпосередньо до пострадянських держав, то тут у Вашингтоні існували побоювання стосовно успіху демократичних перетворень у пострадянських державах, які зберігали значний військовий потенціал. «Ми продовжуємо усвідомлювати, що загальні сили держав, які раніше формували Радянський Союз, залишаються найбільшим військовим потенціалом на території Євразії, і ми не закриваємо очі на загрозу стабільності в Європі, яку представляє сплеск націоналістичних настроїв у Росії або спроби приєднати до Росії нові незалежні республіки – Україну, Білорусь і, можливо, інші...», – зазначалося у тексті «доктрини Вулфовіца» [3, с. 4]. Шлях до уникнення такого сценарію вбачався у розвитку демократичного партнерства з пострадянськими державами.

У цілому положення «доктрини Вулфовіца» щодо пострадянських держав виявилися актуальними для США і в наступному десятилітті, хоча б тому, що проблема демократизації пострадянського простору залишилася, від Росії виходила загроза територіальній цілісності і суверенітету сусіднім державам, Москва прагнула закріпити статус великої держави шляхом побудови своєї «сфери впливу» на теренах СНД, що було претензією на регіональне лідерство та ін.

Не дивлячись на те, що підходи, викладені у документі, на той час не були реалізовані, адже до влади прийшла адміністрація демократа Клінтона, значення «доктрини Вулфовіца» залишається величезним. Її положення стали одним із джерел «доктрини Буша (молодшого)», за часів президентства якого Вулфовіц займав посаду заступника міністра оборони США (2001–2005), а Річард Чейні – віце-президента (2001–2009).

У 2000 р. завершується перший («історичний») етап формування майбутньої зовнішньополітичної стратегії Дж. У. Буша. На цьому етапі зародилися такі основні її принципи, як констатація глобального лідерства США та необхідності його збереження, акцент на зміцненні збройних сил та використанні силових методів у разі загрози національним інтересам, унілатералізм (принцип односторонніх дій) тощо. Щодо пострадянського простору був проголошений принцип «геополітичного плюралізму», демократизації, недопущення приєднання нових незалежних держав до Росії.

Під час передвиборчої кампанії основні поради стосовно зовнішньополітичної стратегії Дж. Буш отримував від Кондолізи Райс, майбутнього державного секретаря (2005–2009 рр.). У статті «Просуваючи національні інтереси» в журналі *Foreign Affairs* К. Райс окреслила бачення майбутньої американської зовнішньої політики. Основними завданнями визначалися: забезпечення оборонних можливостей США, просування економічного зростання і політичної відкритості, зосередженість на комплексних відносинах з великими державами, зокрема Росією і Китаєм, які формуватимуть характер міжнародної політичної системи, рішуче вирішення проблеми режимів-паріїв, які все більше мають потенціал для розвитку тероризму і виробництва зброї масового знищення [9].

К. Райс розкритикувала адміністрацію Клінтона за її намагання постійно використовувати багатосторонні

механізми і закликала до односторонніх дій у разі необхідності захисту національних інтересів. При цьому констатовалася «універсальність американських цінностей», що дає США право на таку політику. Так само Райс розкритикувала зменшення витрат на оборону в часи Клінтона і виступила за посилення війська, розробку нових видів озброєння. Вона чітко висловилася за рішучі дії стосовно режимів-паріїв (в Іраку, Ірані, Північній Кореї), аж до їх зміни [9].

Росії у статті був присвячений розділ «Російська слабкість», в якому Райс, хоча і закликала визнати Росію великою державою, характеризувала слабкість цієї держави як головну загрозу інтересам США. Райс вказувала, що «Москва сповнена рішучості утвердити себе в світі і часто робить це такими шляхами, що є одночасно безсистемними і загрозливими для інтересів США» [9]. До слабкості Росії була віднесена хиткість демократії, що проявляється у балансі влади, зміщеному на користь президента і відсутності стабільних демократичних партій. Нарешті, Райс вказувала на вразливість нових держав-сусідів Росії (були названі Грузія і Азербайджан), яких Москва звинувачувала у підтримці чеченського тероризму, і необхідність американської підтримки їх незалежності.

Передвиборчу кампанію та початок президентства Дж. У. Буша (до 11 вересня 2001 р.) деякі аналітики розглядають як період без зовнішньополітичної стратегії, з чим можна погодитися. Вересневі теракти в США дали серйозний поштовх для втілення в життя ідей неоконсерваторів 90-х років ХХ ст. і чіткого визначення зовнішньополітичних пріоритетів. Вони допомогли визначити конкретного ворога Сполучених Штатів, з яким необхідно вести глобальну війну. Це відкривало можливості для збільшення оборонного бюджету, реалізації принципів унілатералізму, розповсюдження демократії, але водночас потребувало і коригування зовнішньополітичних установок у зв'язку зі специфікою міжнародного тероризму як недержавного актора.

У 2001–2002 рр. формулюються основні принципи зовнішньої політики Дж. Буша, які увійшли в історію під назвою «доктрина Буша». Остаточна вона була оформлена в Стратегії національної безпеки США 2002 р. Основними компонентами «доктрини Буша» стали:

1. Превентивне використання сили, обґрунтоване непередбачуваністю терористів і антидемократичних режимів, що їх підтримують.

2. Принцип унілатералізму – можливості і легітимності односторонніх дій без союзників і дозволів резолюцій ООН у випадках загрози інтересам США.

3. Просування демократії за допомогою примусової зміни правлячих режимів. «Доктрина» виходила з того, що тип політичного режиму напряму визначає зовнішню політику держави. Цей компонент, в основному, стосувався держав, які Дж. Буш відніс до «вісі зла» в своєму посланні до Конгресу в січні 2002 р. (Ірак, Іран, Північна Корея), хоча згодом цей список розширився.

Деякі дослідники визначають ще один компонент – американську гегемонію, тобто стан, коли в світі немає універсальних норм для всіх держав. США в інтересах своєї безпеки, розповсюдження лібералізму і збереження стабільності можуть поводитися так, як інші не повинні і не можуть. Основна опора цьому – недосяжна для інших військова перевага США [6, с. 376]. Фактично, мова йде

про «глобальне лідерство», яке пропонували закріпити неоконсерватори.

Зовнішньополітичний порядок денний адміністрації Буша та його «доктрина» означали перенесення основної уваги США на Афганістан та Близький Схід, у той час як пострадянський простір відходив у їхній системі зовнішньополітичних пріоритетів на другий план. У структурі Державного департаменту було ліквідовано офіс спеціального радника держсекретаря з нових незалежних держав, – за політику щодо 12 держав СНД тепер відповідали Бюро з європейських і євразійських справ та Бюро з південно– та центральноазійських справ.

Відносини з пострадянськими державами розглядалися, перш за все, через призму можливостей антитерористичної співпраці (особливо США цікавила Росія та держави Центральної Азії). Саме в контексті боротьби з тероризмом у Стратегії нацбезпеки 2002 р. найбільше згадувалася Росія: «Росія переживає період обнадійливих змін, будуючи своє демократичне майбутнє і виступаючи нашим партнером у війні з терором» [13, с. 4]. При цьому констатувалося, що Росія потенційно може вважатися великою державою, але переживає перехідний період і є слабкою, що обмежує можливість співробітництва з нею (тут чітко проглядаються тези вищезгаданої статті К. Райс 2000 р.). Мабуть, саме у зв'язку з цим підкреслювалося, що США, як і раніше, підтримуватимуть незалежність і стабільність держав колишнього Радянського Союзу, оскільки переконані, що «процвітаюче та стабільне оточення сприятиме зміцненню настрою Росії на інтеграцію до євроатлантичного співтовариства» [13, с. 30]. Теза про підтримку незалежності пострадянських держав, а отже і їх вільного геополітичного вибору, постійно присутня в стратегічних документах США, демонструвала невизнання Америкою будь–яких особливих прав Росії на теренах СНД.

Стратегія національної безпеки 2002 р. передбачала необхідність розширення НАТО: «Нам потрібно приймати в члени НАТО ті демократичні країни, які готові і в змозі взяти на себе частину відповідальності за захист і просування наших спільних інтересів» [13, с. 28]. Після трояндової та помаранчевої революції Грузія та Україна були зараховані до таких держав.

Важливим аспектом стратегії США на пострадянському просторі було сприяння залученню цих держав до глобального ринку. У стратегії проголошувалося бажання Вашингтона сприяти вступу Росії та інших країн СНД до Світової організації торгівлі, що мало сприяти розбудові в них відкритої ринкової економіки.

Ще більше цікавив США енергетичний аспект. У XXI ст. зростає зацікавленість США у включенні ресурсів Каспію у світовий ринок у зв'язку з підвищенням світових цін на нафту і нестабільністю на Близькому Сході. «Ми будемо зміцнювати нашу власну енергетичну безпеку і процвітання глобальної економіки, взаємодіючи з нашими союзниками, торговими партнерами та енерговиробниками в інтересах розширення джерел та видів енергоресурсів, що поставляються на світовий ринок, особливо в Західній півкулі, Африці, Центральній Азії та Каспійському регіоні», – йшлося у Стратегії національної безпеки 2002 р. [13, с. 24]. Фактично США продовжували політику останніх років президентства Б. Клінтона зі створення нового «шовкового шляху», який зокрема мав забезпечити прямий (в обхід Росії) доступ

каспійської нафти на світовий ринок як альтернативи нафти з країн Близького Сходу.

«Доктрина Буша», яка з самого початку була сприйнята в світі неоднозначно, у початковому вигляді не змогла протриматися в якості основи зовнішньої політики США довгий час. У 2005 р. відомий американський аналітик–неоконсерватор Френсіс Фукуяма зазначав, що «доктрина не дожила до другого терміну Буша» [5]. Невдачі практичної реалізації «доктрини» в Іраку – несприйняття операції з боку ряду європейських союзників, відсутність доказів розробки ядерної зброї режимом С. Хусейна, проблеми з демократизацією Іраку – заставляли Білий дім переглядати свої концептуальні установки.

Проблеми в реалізації «доктрини Буша» призвели до перегляду та адаптації зовнішньополітичної стратегії США. У своїй інаугураційній промові 20 січня 2005 р. Буш означив головний зовнішньополітичний пріоритет – просування свободи. Слово «свобода» (freedom) прозвучало в ній 27 раз, у той час як в інаугураційній промові 2001 р. – лише 5 раз.

На перший план в зовнішньополітичній стратегії тепер виходить проблема демократизації у світі. При цьому перевага віддавалася не методам примусу, а підтримці демократично зорієнтованих сил в різних державах. «Отже, політика Сполучених Штатів – шукати і підтримувати паростки демократичних рухів та інститутів у кожній нації і культурі з кінцевою метою покінчити з тиранією в нашому світі», – йшлося в інаугураційній промові 2005 р [2]. Цей момент свідчить про відхід від силових методів ведення зовнішньої політики, на яких робився акцент за попередньої адміністрації. Ставка була зроблена на підтримку демократичних рухів усередині авторитарних держав: «Сьогодні Америка знову звертається до народів у світі. Усі, хто живе в тиранії і втратили надію, можуть знати: Сполучені Штати не ігноруватимуть ваше пригнічення і не вибачать ваших гнобителів. Коли ви стоїте за свою свободу, ми будемо стояти з вами» [2]. Фактично мова йшла вже про ту політику, яку США розпочали реалізовувати ще за першої адміністрації Дж. Буша–молодшого – про підтримку «кольорових революцій». Для пострадянського простору це означало підвищення уваги з боку США, які чітко заявили про підтримку демократичних устремлень Грузії та України та вітали революцію в Киргизстані. З іншого боку, Білорусь опинилася в списку семи «тираній» – фактично, трансформованого списку держав «вісі зла» [14, с. 7]. Так само тема свободи стала поворотною у відносинах США та Узбекистану, уряд якого був засуджений Вашингтоном за розстріл людей в Андижані. При цьому США довелося пожертвувати базою Карші Ханабад в Узбекистані, що використовувалася для потреб операції в Афганістані.

У Стратегії національної безпеки США 2006 р. містилася критика Росії у контексті стану демократичних процесів. «Ми повинні заохочувати Росію поважати цінності свободи і демократії у себе вдома і не заважати справі свободи і демократії в цих регіонах (сусідніх з нею)... Останні тенденції, на жаль, показують ослаблення прихильності демократичним свободам та інститутам». Москві знову давали зрозуміти, що США не визнають ніякої «сфери впливу» Росії в СНД і права втручатися у внутрішні справи пострадянських держав.

Упродовж другої адміністрації Буша все більше утверджувалася позиція прихильників жорсткої політики

щодо Росії, яку просував віце-президент Р. Чейні. Прихильники такої позиції активно критикували Росію за стан демократії та тиск на сусідів, а також вважали, що інтереси Росії не мають впливати на політику США щодо пострадянських держав.

У рамках посилення «демократизаційного» акценту в зовнішньополітичній стратегії США була розроблена «трансформаційна дипломатія» (Transformational Diplomacy), основні положення якої були представлені К. Райс у січні 2006 року. Основна ціль «трансформаційної дипломатії» за словами К. Райс – співпраця з партнерами по всьому світу для створення та підтримання демократичних, добре керованих держав [10]. Основним об'єктом впливу «трансформаційної дипломатії» мали стати країни з недемократичними режимами, передусім ісламського світу, але ініціатива Райс, викладена в однойменному Стратегічному плані держдепартаменту на 2007–2012 рік, стосувалася і пострадянських держав. Особлива увага приділялася роботі з демократичними режимами, що нещодавно з'явилися на пострадянському просторі внаслідок «кольорових революцій». «Ми прагнемо до консолідації нових демократій у Грузії, Україні та Молдові у боротьбі з корупцією та сприянні економічних реформ. Оскільки ці країни порвали зі своїм радянським минулим і наблизитися до європейських та євроатлантичних інститутів, ми повинні продовжувати надавати нашу підтримку, заохочення і технічні консультації», – зазначалося в документі [4, с. 48].

У стратегічному плані різко критикувалася Росія: «Політика Росії по відношенню до її сусідів є ще однією серйозною проблемою, особливо підтримка Москвою сепаратистських регіонів в Грузії і Молдові, її політичний та економічний тиск на Грузію, монопольне використання енергії для тиску на сусідні держави і отримання контролю над їх інфраструктурою і стратегічними активами», – підкреслювалося в документі [4, с. 49].

Вторгнення Росії в Грузію у 2008 р. сприяло утвердженню жорсткої лінії США щодо Росії, але другий президентський термін Буша вже підходив до кінця, а тому Білому дому стратегічні кроки було приймати запізно. США розглядали напад на Грузію перш за все як агресію проти однієї з країн-взірців демократії, розвиток яких підтримувався Вашингтоном. Як зазначала Райс, «стало ясно, що легітимізуюча ціль відбудови російської держави повернула у темряву – зі звуженням особистих свобод, довільним застосуванням закону, повсюдною корупцією на різних щаблях російського суспільства і параноїдальним, агресивним імпульсом, розглядати виникнення вільних і незалежних сусідів під час «кольорових революцій» в Грузії, Україні, Киргизстані, не як джерело безпеки, а як джерело загрози російським інтересам» [11].

Отже, зовнішньополітична стратегія Дж. Буша-молодшого формувалася на ідеях неоконсерваторів 90-х років ХХ ст. Основною метою США мало стати недопущення появи глобального конкурента, тобто збереження ситуації однополярності у світі. Одним з провідних засобів підтримання такого стану проголошувався силовий фактор – військово-технологічне лідерство та глобальна присутність американських збройних сил.

Після короткого періоду невизначеності, що закінчився терактами 11 вересня 2001 р., неоконсервативне бачення зовнішньополітичної стратегії стало домінуючим в

американській політиці і було закріплене в Стратегії національної безпеки 2002 р. Принципи унілатералізму, превентивного використання сили та примусової демократизації були практично застосовані в близькосхідному регіоні, але їх результати виявилися дуже спірними.

За другої адміністрації Дж. Буша основний акцент зовнішньополітичної стратегії був зміщений в сторону «програми свободи», тобто підтримки демократизації. При цьому перевага надавалася застосуванню «м'якої сили».

Для пострадянського простору стратегічні установки американської зовнішньої політики були досить стабільними. Основні ідеї неоконсерваторів щодо цих країн, які ми вперше зустрічаємо в «доктрині Вулфовіца», залишилися актуальними не лише в 90-х роках ХХ ст., а й в ХХІ ст. Основна їх увага була зосереджена на Росії, від стану демократії в якій залежала і доля інших нових незалежних держав. Для Сполучених Штатів було важливо зберегти «геополітичний плюралізм» на пострадянському просторі і ні в якому разі не допустити приєднання держав СНД до Росії. Для запобігання такого варіанту в ідеалі потрібна була демократизація як самої Росії, так і її сусідів.

На початку 2000-х років в умовах пріоритету для США регіону Близького Сходу та Афганістану увага до пострадянського простору знижується порівняно з 1990-ми роками, а потреби антитерористичної кооперації з Росією знижують градус критики Росії з питань демократичних перетворень.

«Кольорові революції» на пострадянському просторі та акцент на демократизацію в зовнішньополітичній стратегії другої адміністрації Буша сприяли підвищенню активності США щодо підтримки України та Грузії, в тому числі на шляху їхнього вступу до НАТО. У цей же час зростає рівень скептичного ставлення до зовнішньої політики РФ, яка проводила відвертий економічний та енергетичний тиск на сусідів, а в 2008 р. вдалася до прямої військової інтервенції в Грузію.

Список використаних джерел

1. Brzezinski, Zbignev. A Geostrategy for Eurasia // Foreign Affairs, September/October 1997. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1997-09-01/geostrategy- Eurasia>
2. Bush, George. Second Inaugural Address, 2005. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.bartleby.com/124/pres67.html>
3. Defense planning Guidance, FY 1994–1999 (draft), 1992. – 47 p. [Electronic resource]. – Access mode: http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/nukevault/ebb245/doc03_full.pdf
4. Department of State and USAID Strategic Plan. Fiscal Years 2007–2012. Transformational Diplomacy. – 65 p. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.state.gov/documents/organization/82819.pdf>
5. Fukuyama, Francis. The Bush doctrine, before and after // Financial Times. – October 11, 2005. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/bcc00b56-39f2-11da-806e-00000e2511c8.html>
6. Jervis Robert. Understanding the Bush Doctrine // Political Science Quarterly, 2003. – Vol.118. – No.3. – P.365–388.
7. «Prevent the Reemergence of a New Rival». The Making of the Cheney Regional Defense Strategy, 1991–1992. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/nukevault/ebb245>. – Title from the screen.
8. Rebuilding America's Defenses: Strategy, Forces and Resources For a New Century. A Report of The Project for the New American Century, September 2000. – 90 p. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.informationclearinghouse.info/pdf/RebuildingAmericasDefenses.pdf>

9. Rice, Condoleezza. Campaign 2000: Promoting the National Interest // Foreign Affairs, January/February 2000. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-01-01/campaign-2000-promoting-national-interest>

10. Rice, Condoleezza. Transformational Diplomacy. January 18, 2006. [Electronic resource]. – Access mode: <http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2006/59306.htm>. – Title from the screen.

11. Secretary Rice Addresses U.S.–Russia Relations At The German Marshall Fund. September 18, 2008. [Electronic resource]. – Access mode: <http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/09/109954.htm>. – Title from the screen.

12. Statement of Principles [Electronic resource]. – Access mode: http://www.rightweb.irc-online.org/images/uploads/PNAC_Statement_of_Principles.pdf

13. The National Security Strategy of the United States of America. – Washington: The White House, 2002. – 31 p. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>

14. The National Security Strategy of the United States of America. – Washington: The White House, 2006. – 49 p. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>

Gvozdkov S. Y., postgraduate, Department of Foreign Nations' Modern and Contemporary History, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), gvozdkov89@gmail.com

Shaping of G. W. Bush Administrations' Conceptual Framework towards post-Soviet Nations

The paper deals with the history of formation of the George Walker Bush foreign policy strategy. Particular attention is paid to the US strategy towards post-Soviet states. The article is based on scientific methods of periodization, problem-chronological, critical analysis of sources. The study shows that the origin of the main ideas of the «Bush Doctrine» was rooted in the neoconservative circles of the 1990s. The author comes to the conclusion that the first Bush administration's strategy in the post-Soviet area was focused on cooperation with Russia and Central Asian countries in the field of anti-terrorism. Priorities of the second Bush administration were focused on supporting new democracies and their Euro-Atlantic orientation.

Keywords: US foreign policy, the Bush administration, the post-Soviet space, «Bush doctrine».

Гвоздков С. Ю., аспирант кафедри нової і найновішої історії зарубіжних стран, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), gvozdkov89@gmail.com

Формирование концептуальных основ политики администрации Дж. У. Буша на постсоветском пространстве

Рассмотрена история формирования внешнеполитической стратегии США во времена президентства Джорджа Уокера Буша (2001–2009 гг.). Особое внимание уделено американской внешнеполитической стратегии по отношению к постсоветским государствам. Используются научные методы периодизации, проблемно-хронологический, критического анализа источников. Результаты исследования свидетельствуют о зарождении основных идей «доктрины Буша» в неоконсервативной среде в 90-е годы XX в. В годы президентства Дж. Буша в его стратегии на постсоветском пространстве акцент смещался от антитеррористического сотрудничества с Россией и государствами Центральной Азии в годы первой администрации к поддержке новых демократий и их евроатлантических устремлений – в годы второй.

Ключевые слова: внешняя политика США, администрация Джорджа Буша, постсоветское пространство, «доктрина Буша».

УДК 001.814+372.48(093)(045)

Адамський В. Р.,
викладач кафедри суспільних дисциплін,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
(Україна, Хмельницький), kgpa_nauka@ukr.net

ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ БОГОСЛОВСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ КАМ'ЯНЕЦЬ–ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Досліджується комплекс джерел з історії богословського факультету Кам'янець–Подільського державного українського університету. Автором відзначено, що за своїм характером та походженням він поділяється на декілька груп: опубліковані документи, архівні матеріали, періодичні видання та мемуарну літературу. Проаналізовано документальні видання, випущені в Україні та за кордоном у різні історичні періоди, в яких містяться окремі матеріали, що відображають різні аспекти становлення та діяльності богословського факультету. Особливу увагу зосереджено на аналізі документів,

які зберігаються у фондах центральних та регіональних архівних установ України. Підкреслено виняткову роль тогочасної преси у висвітленні різноманітних проблемних моментів, пов'язаних із процесом заснування, розвитку та ліквідації теологічного структурного підрозділу. Наголошено на характерних рисах мемуарної літератури з історії питання, авторами якої виступали відомі державні і громадські діячі та представники професорсько-викладацької корпорації навчального закладу. Підсумовано, що доступний дослідникам наявний комплекс джерел в усій своїй інформативній сукупності складає засадниче підґрунтя, яке дає змогу повноцінно реконструювати основні етапи історії богословського факультету на освітній ниві та у справі церковного відродження Поділля.

Ключові слова: Кам'янець–Подільський державний український університет, богословський факультет, архів, професорсько-викладацька корпорація, збірники документів, мемуарна література, періодичні видання.

Сьогодні в Україні відбувається доволі непростий процес уведення богослов'я у дискурс наукового знання. На відміну від європейської практики, де теологія як наукова дисципліна з'явилася відразу ж із відкриттям вищих навчальних закладів, посівши центральне місце в навчальному процесі, вітчизняний досвід у цій царині значно менший. Останній, зокрема, пов'язаний із короткочасним функціонуванням у структурі Кам'янець–Подільського державного українського університету богословського факультету, закон про заснування якого гетьман П. Скоропадський підписав 20 листопада 1918 р. Відповідно студіювання його багатомірної діяльності на ниві освіти і науки та національного відродження Православної церкви на Поділлі виступає актуальним питанням перед українською історичною наукою.

Метою пропонованої статті є побіжне ознайомлення зацікавленого читача з комплексом документів та матеріалів, який сприятиме неупередженому дослідженню важливих сюжетних ліній теологічної структурної ланки КПДУУ.

Джерела з історії богословського факультету Кам'янець–Подільського державного українського університету за своїм характером та походженням умовно можна поділити на декілька груп: опубліковані документи, архівні матеріали, тогочасні періодичні видання як журнального, так і газетного формату, та мемуарну літературу.

Спеціальних документальних збірок, у яких би змістовно віддзеркалювалися різні аспекти діяльності богословського факультету, на сьогодні, на жаль, не видано жодної. Зрозуміло, що й у наукових джерелознавчих виданнях радянської доби, присвячених культурно-освітнім процесам знакового у вітчизняній історії історичного періоду, з огляду на ідеологічні чинники підбору матеріалу, марно сподіватися відшукати бодай фрагментарні документи, які б проливали світло на розкриття певних сюжетів досліджуваної теми [1; 2].

Практично відсутня інформація про діяльність теологічного підрозділу та його репрезентантів і в тематичних збірках документів, випущених за кордоном. У найбільш ґрунтовній із них, виданій за морального сприяння та практичної допомоги відомих у фаховому середовищі духовних та світських осіб, нашу увагу привернув єдиний документ, підготовлений свого часу І. І. Огієнком – «Прохання до Патріярха Царгородського благословити Автокефальну Українську Церкву» [3, с. 81–85]. На відміну від радянської практики така ситуація в значній мірі детермінована істотним браком необхідних матеріалів у закордонних архівосховищах та книгозбірнях.

Загальна джерелознавча картина почала зазнавати істотних змін лише після утвердження незалежності